

TENTAMEN PUBLICUM
E PRÆLECTIONIBUS
METAPHYSICIS

ADMOD. REVERENDI, AC CLARISSIMI DOMINI
FRANCISCI HANDELA
Archi-Dioecesis Strigoniensis Presbyteri

Nec non

AA. LL. & Philosophiæ Doctoris, ejusdemque
Profess. Publici.

QUOD CORAM

SPECTABILI, AC CLARISSIMO DOMINO

MICHAËLE SHORETICS

AA. LL. Phil. ac Medicin. Doctore, Patholog.
& Praxeos Professore Publ. Ordinario,

NEC NON

INCLYTÆ FACULTATIS PHILOSOPHICÆ

DIRECTORE,

ADM. REVER. CLARISSIMO, AC SPECTABILI DOMINO

JOANNE BAPT. HORVÁTH,

AA. LL. & Philos. Doct. Physicæ Profess. Publico,

ET

INCLYTÆ FACULTATIS PHILOSOPHICÆ

DECANO,

Ac tota Inclyta Facultate Philosophica subibit

NOBILIS, AC PERDOCTUS DOMINUS

MICHAEL SZUNDI, e Conv. Nob. S. Adalberti
Philosophiæ in primum annum Auditor.

Mense Augusto, Die Anno M. DCC. LXXIV.

Typis Tyrnaviensibus, Anno ut supra.

Q U A E S T I O N E S.

EX ONTOLOGIA.

Quid Metaphysica? quibus partibus constat? quid principia? qui characteres primi principii humanae cognitionis? quid ratio sufficiens? quid interna & externa possibilitas? quid ens, & non ens? quid entis essentia, attributa, modi, & existentia? quo sensu necessaria, immutabilis, & aeterna entis cujuslibet essentia? quid & quotuplex tam identitas, quam distinctio, quæve signa realis distinctionis? quid ens simplex, & compositum, & qualis utriusque ortus, & interitu? quid substantia, & accidens? quid subsistentia, suppositum, & Persona? quid ens finitum, infinitum, necessarium & contingens, mutabile, & immutabile? quid principium & causa? quid efficiens, finalis, materialis, formalis causa? quid agendi potentia proxima, & remota? num nihil possit esse causa efficiens sui ipsius? num duo entia possint sibi mutuo esse causæ efficientes?

EX COSMOLOGIA.

Quid mundi nomine designatur? num sit nexus in mundo ratione tum temporis, tum spatii? num mundi essentia sita sit in entibus successivis & simultaneis, inque modo illo, quo hæc inter se sociantur? Quid corpus? quid soliditas? & num omne corpus solidum, uti & extensum, dividuum, ac mobile sit? quid elementa corporum? quid corpus continuum? quæ contigua? quid replicatio, & compenetratio corporum? quæ vocabuli, *Natura*, acceptio? quid ordo, & cursus naturæ? quid effectus naturalis, & supernaturalis? quotuplex classis miraculorum? qui præcipui characteres veri miraculi?

EX PSYCHOLOGIA.

Quid anima, & an detur in homine? quid cognoscendi, & facultas sentiendi? quid sensorium commune? quæ præcipuæ sensationum leges? quid facultas imaginandi, imaginatio-

numque leges? quid intellectus, & memoria? quibus hæc modis excoli potest? quid bonum, & malum? quid facultas appetendi? quid voluptas, tædium, pugna appetitus sensitivi, & rationalis? cuiusne appetitioni voluptas, averfationi tædium est conjunctum? num perceptio boni cum adjuncta voluptate, appetitionis; perceptio mali cum adjuncto tædio, sit ratio sufficiens averfationis? nihilne appetimus nisi sub ratione boni, & nihil averfamur nisi sub ratione mali? quid voluntas? quod motivum volitionis & nolitionis? quid libertas a coactione, & a necessitate? quid contradictionis, & contrarietatis? quid extrema libertatis? quid materia & spiritus? quid immortalitas & quotuplex? quæ Philosophorum opiniones de origine animæ, quidve de ea sentiendum?

EX THEOLOGIA NATURALI.

Quid nomine Dei venit? quid attributa Dei tam positiva, quam negativa? estne Deus æternus, infinitus, & immutabilis, simplex, & incorporeus, denique & immensus? sentitne Deus, aut quæpiam imaginatur, recordatur, vel ratiocinatur? habetne rerum omnium scientiam infallibilem? quid Providentia? & num tam bona, quam mala ad Divinam Providentiam referenda? quid Religio in genere? quid naturalis, & revelata Religio?

EX UNIVERSA METAPHYSICA. POSITIONES.

I. **P**incipium rationis sufficientis, seu effatum istud: *Nihil est sine ratione sufficiente*, est verum. A)

A) Plato in Timæo: *Omne quod fit, a ratione aliqua fiat necesse est: prorsus enim impossibile est ut aliquid sine ratione fiat.* Cl. Anton. Genuenfis Met. c. 1. prop. 3. Schol. *Consentientes in eo habemus veres omnes, atque recentiores Philosophos.*

II. Materia, ex qua Mundus corporeus coaluit, non emanavit ex ipso Deo permodum tenuissimorum staminum e sinu aranei prodeuntium, sed a Deo est condita. B)

B) Orpheus apud Clem. Alex. l. 5. Strom. *Unicus est per se existens, qui cuncta creavit.* Sophocles apud Euseb. præp. Evang. p. 348. *Unus profecto est, unus est tantum Deus, qui cælum, & amplum condidit terræ globum.*

III. Ele.

III. Elementa corporum sunt simplicia, ideoque inextensa: c)

- ex his nullum alteri esse simile non est credibile. cc)
- c) Plotinus Ennead. 4. l. 7. c. 6. *In omni, enim, magnitudine, sive extensione, hoc quidem unum est, illud alterum.*
- cc) Cicero ad Lucullum: *Namque vel Stoicum est, nec admodum credibile, nullum esse pilum omnibus rebus talem, qualis sit pilus alius.*

IV. Mundus iste ad manifestandas Perfectiones Divinas est conditus. D)

- d) Lactant. l. 7. Inst. Div. c. 5. *Quod planius argumentum proferri potest & mundum hominis, & hominem sua causa Deum fecisse, quam quod... Oculi ejus ad caelum directi, facies ad Deum spectans, vultus cum suo Parente communis sit, ut videatur hominem Deus quasi porrecta manu elevans ex humo ad sui contemperationem excirasse.*

V. Hic omnium possibilium perfectissimus non est, in suo autem genere perfectus dici debet. E)

- e) Epictetus Enchir. c. 34. *Quemadmodum, enim, aberrandi causa meta non ponitur, sic nec mali natura in mundo existit. S. Aug. l. 1. de Gen. cont. Manich. Fateor me nescire mures & ranae quare creatae sint... Video tamen omnia in genere suo pulchra esse.*

VI. Miraculum proprie sumptum est effectus insolitus, F) cujus ratio sufficiens extra naturam universam continetur, effectus talis possibilis est. FF)

- F) S. Thomas in 2. D. 18. q. 1. art. 3. *Insolitum, quod in definitione miraculi ponitur, non dicit raritatem facti, sed excludit solitum cursum naturae.*
- FF) S. Thomas 1. part. q. 105. art. 6. *Si consideretur rerum ordo prout dependet a qualibet causarum secundarum, sic Deus potest facere praeter ordinem rerum, quia ordini causarum secundarum ipse subjectus non est, sed talis ordo ei subicitur quasi ab eo procedens non per necessitatem naturae (ut errat Spinoza) sed per arbitrium voluntatis, potuisset enim & alium ordinem rerum instituere.*

VII. Causa Principalis miraculorum est solus Deus, his velut vitae Dei voci auscultandum est: G) doctrina igitur, in cuius confirmationem patrantur, ut vera tenenda est.

- G) Magi Aegyptii Ex. c. 8. *Digitus Dei est hic. S. August. tr. 24. in Joan. Interrogemus miracula, quid nobis loquantur, habent enim, si intelligantur, linguam suam.*

VIII. Anima humana est incorporea, & materiae expers substantia, H) quare simplex quoque, & individua: I) quod vel ex rebus dissimillimis perceptis, quarum *E G O JUDEX* sum, patet. L)

- I) Cicero l. 1. qq. Tusc. c. 27. *Nihil est in animis mixtum, atque concretum, aut quod ex terra natum, atque fictum esse videatur, nihilne*

aut humidum quidem, aut stabile, aut igneam ... singularis est
quaedam natura sejuncta ab his usitatis, notisque naturis, ita
quidquid est illud, quod sentit, vult; celeste, & Divinum est.

- 1) Aristoteles l. 12. Met. t. 55. Omne non habens materiam indivisibile est,
quemadmodum humanus intellectus.
1) Cicero l. 1. qq. Tusc. Quid quod eadem mente res dissimillimas compre-
hendimus, ut colorem, saporem, calorem, odorem, sonum: quæ
nunquam quinque nunciis animus cognosceret, nisi ad eum omnia
referrentur, & is omnium Judex solus esset.

IX. Hinc a nullo ente creato potest ea destrui: neque per vim
creatam impediri ab actionibus vitalibus, m) quarum dis-
sipato etiam corpore natura sua capax est. mm)

- m) Cicero l. 1. qq. Tusc. c. 20. corporea objecta tum multo puriora, & di-
lucidiora cernuntur, cum quo natura fert, liber animus pervene-
rit; nam nunc quidem, quamquam foramina illa, quæ parent ad
animum a corpore, callidissimo artificio natura fabricata est, ra-
men terrenis, concreterisque corporibus sunt interseptra quodammo-
do, cum autem nihil erit præter animum, nulla res objecta im-
pediet, quominus percipiat, quale quidque sit.

- mm) Plato in Phædone: Ratiocinatur tunc optime animus, quando... quam
maxime seipsum in se recipiens deserit corpus neque quidquam quo-
ad fieri potest, cum illo communicans, neque attingens, ipsum quod
vere est, affectat. Item ibidem: Dum vivimus proxime ad scien-
tiam accedemus, si quam minimum cum corpore commercium ha-
buerimus, nec quidquam cum illo communicaverimus.

X. Inest præterea nobis cum ipsa natura desiderium beatitudinis:
n) quæ nisi sit perpetua, neque vera, neque explendo
desiderio est idonea: nn) Tulit ergo Deus legem naturæ
de perpetua ejusdem conservatione.

- n) S. Aug. Serm. 1. in Psal. 118. Beatum esse tam magnum est bonum, ut
hoc & boni velint & mali.
nn) Cicero de fin. l. 2. c. 27. Si amitti vita beata potest, beata esse non po-
rest... neque enim in aliqua parte sed in perpetuitate temporis vita
beata duci solet... qui enim existimabit posse se miserum esse, beatus
non est.

XI. Quare animam humanam natura sua esse immortalem tene-
mus; cui communis hominum consensus subscribit. o)

- o) Seneca Ep. 118. Cum de animorum immortalitate differimus, non leve
apud nos habet pondus consensus hominum aut timentium æthera, aut
colentium. Cicero l. 1. qq. Tusc. c. 16. Permanere animos arbitramur
consensu nationum omnium. Macrobius in Som. Scip. l. 1. c. 14. Oabri-
nuit non minus de incorporalitate, quam de immortalitate animæ
sententia.

XII. Qui libertatem a necessitate Homini denegat, vocem ille
conscientiæ propriæ non audiat. p)

v) Juvenal. Satyr. 13. *Exemplo quodcumque malo commiscitur, ipsi displices auctori, prima est hæc alio, quod se iudice nemo nocens absolvitur, improba quamvis gratia fallacis Prætoris vicerit urna.*

XIII. Imo pœnas a Regnantibus statutas injustitiæ accuset, omnemque vitam humanam subvertat, est necesse. q)

q) Aulus Gellius Noct. att. 1. 6. c. 12. *Sine libertate pœnæ forent injustæ. Cicero apud S. Aug. de Civ. Dei c. 9. Si nullum est arbitrium voluntatis... Omnis humana vita subvertitur, frustra leges dantur, frustra oburgationes, laudes, vituperationes, exhortationes adhibentur.*

XIV. Homines itaque facimus liberos, ne faciamus & sacrilegos libertatem stare cum Divina prævisione actuum nostrorum sentimus. r)

r) Boetius l. 5. de cons. Phil. *Sicut scientia præsentium, nihil bis, quæ fiunt, ita præscientia futurorum, nihil bis, quæ ventura sunt, necessitatis importat. Nam ut Origenes l. 7. in Ep. ad Rom. c. 8. Non propterea erit aliquid, quia id scit Deus futurum, sed quia futurum est, scitur a Deo antequam fiat, & hujus ratio reddita a S. Aug. l. de Gen. ad litt. c. 32. Cognitio, enim, fieri non potest, nisi cognoscenda præcedant, præcedit cognitionem, quidquid cognosci potest, nisi enim prius sit quod cognoscatur, cognosci non potest.*

XV. Nihilominus externa quapiam ratione sufficiente, ad salvandum in libris volitionibus principium rationis sufficientis, voluntatem constringi posse negamus. s)

Cicero de fato c. 11. *Velle aliquid quempiam aut nolle, ita dicimus sine causa, ut dicamus sine externa & antecedente causa, non sine aliqua.*

XVI. Fac enim momenta unum vel alterum eligendi esse aliquando æqualia (quo quidem perfecto æquilibrio, t) opus non est) adhuc ratio sufficiens cur alterum præferatur alteri, in ipsa vi libertatis continetur. tt)

t) S. Aug. l. 3. op. imp. n. 117. *De similibus Libra, inquit, tua, quam conaris ex utraque parte per æqualia momenta suspendere, ut voluntas sit libera, urgendo in unam partem te indicat delirantem.*

tt) Cicero de fato c. 11. *Motus voluntarius eam naturam in seipso continet, ut sit in nostra potestate, nobisque pareat, nec id sine causa: ejus enim rei causa, ipsa natura est. Juvenal. Satyr. 6. Hoc volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.*

XVII. Animæ Brutorum ratione destitutæ, facultate autem cognoscendi præditæ. u) sunt incorporeæ, sensu itaque latiore recte Spiritus dicuntur. uu)

u) Cicero l. 2. de nat. Deor. c. 47. *ubi appetitus, ibi cognitio: Dedit autem eadem natura bellis & sensum & appetitum.*

uu) S. Aug. l. 12. sup. Gen. n. 16. *Quidquid corpus non est, & tamen aliquid est, recte jam Spiritus dicitur.*

XVIII. Philosophus ex entibus contingentibus, v.g. ex anima sua evidenter demonstrat Dei existentiam, x) quam etiam ex communi hominum consensu ostendere potest. xx)

x) S. Thom. I. con. Gent. c. 15. *Videmus in mundo quaedam, quae sunt possibilis esse, & non esse. . . Omne autem quod est possibile esse causam habet, quia cum de se aequaliter se habeat ad duo scilicet esse, & non esse; oportet si ei approprietur esse, quod hoc sit ex aliqua causa. . . ergo oportet aliquid ponere, quod sit necesse esse. . . & hoc est Deus, cum sit prima causa.*

xx) Simplicius in c. 28. Epicteti: *Omnes homines tam barbari, quam Graeci. . . Deum esse censent.* Plotinus l. 5. Ennead. c. 1. *Omnes naturali quodam instinctu clamant in unoquoque nostrum Deum esse.* Hinc Seneca Ep. ad Nepot. *Mentimur, qui dicunt se non sentire Deum.*

XIX. Quin & ordinata hujus Mundi Machina Excellentissimam Mentem existere testatur, a fortuito atomorum concursu effici non potuit. y)

y) Lactant. l. de ira Dei c. 10. *Puimus arvis & ossa. . . de aromis posse crescere; quid sensus, cogitatio, memoria, mens, ingenium quibus seminibus coagmentari possunt? profecto ut non iudicet, avertit Cicero l. 2. de Nat. Deor. si mundum efficere potest concursus atomorum, cur porticum, cur templum, cur domum, cur urbem non potest? quae sunt minus operosa, & multo quidem faciliores.*

XX. Ad haec: Providentia sua Deus regit Homines, mundumque universum administrat ita; ut nihil sit, quod ab eo negligatur; nihil, quod ejus Providentiae non subiciatur. zz)

z) Cicero l. 1. de Nat. Deor. c. 2. *Si Diis neque possunt nos, quaeque sunt, nec volunt, neque omnino curant, nec quid agamus animam, nec quid sit, quid est, quod ullos diis immortalibus cultus, honores, precibus, sacrificiis?*

zz) Epictetus Ench. c. 38. *Religionis erga Deos immortalibus, quod suum illud esse scito, relictas de eis habere opiniones, ut sentias, ut timeas eos, & bene, justeque administrare universa: parendum est, & omnibus iis, quae fiunt, acquiescendum: & sequenda sunt, ut quae a mente praestantissima regantur: sic enim nec incusabis, eos unquam, nec ab eis negligi te conquereris.* Nemesius. l. de Nat. hom. c. 47. *Necesse est eundem & Procreantorem esse rerum omnium, & iis providentem; non enim consentaneum est, nec decet alium efficere, alium eorum, quae effecta sunt, curam gerere; ejusmodi enim prorsus aliquid imbecillitatis habet.*

F I N I S.

